

PRAVNI STATUS PRAVA KONKURENCIJE U PRAVNOM PORETKU BOSNE I HERCEGOVINE

Albin Muslić	Vanredni profesor, Univerzitet u Bijaću, Pravni fakultet, Bihać; albin.muslic@unbi.ba; ORCID ID: 0009-0009-1726-0742
Stevo Škrbić	Doktor pravnih nauka, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine; stevo.skrbic@hea.gov.ba; ORCID ID: 0009-0001-9094-7593

Sažetak: Kao država koja teži da uđe u Evropsku uniju, Bosna i Hercegovina je ispunila veći broj postavljenih uslova, među kojima je i osiguranje slobodne tržišne konkurencije, što je podrazumijevalo i donošenje propisa vezanih za pravo konkurencije. Pravo konkurencije u Bosni i Hercegovini, regulisano je putem Zakona o konkurenciji Bosne i Hercegovine, koji predstavlja temeljni pravni propis u funkciji promovisanja lojalne konkurencije i takmičenja privrednih subjekata na tržištu, koje se bazira na fer osnovi. Zakonom o konkurenciji BiH definisana su pravila, mjere i postupci zaštite tržišne konkurencije, te nadležnosti i način rada Konkurencijskog vijeća Bosne i Hercegovine, koje ima ključnu ulogu u prevenciji nastanka, kao i u eliminisanju već nastale neuravnoteženosti na tržištu. Cilj ovog rada je da osvjetli pravni status prava konkurencije u pravnom poretku Bosne i Hercegovine i da ukaže na probleme nedozvoljenog ponašanja na tržištu koja mogu proizilaziti iz: zabranjenih sporazuma; dominantnog položaja i zabranjene koncentracije. Rad se, osim kraćeg uvoda, sastoji iz pet cjelina. U prvoj su date opšte odrednice o pravu konkurencije, u drugoj je akcenat stavljen na zabranjene sporazume, a u trećoj na zloupotrebu dominantnog položaja. Četvrta cjelina se odnosi na zabranjenu koncentraciju na tržištu, a peta na ulogu Konkurencijskog savjeta.

Ključne riječi: Zakon o konkurenciji, zabranjeni sporazumi, dominantni položaj, koncentracija, monopol.

JEL klasifikacija: K12, K29.

UVOD

Funkcionisanje svake tržišne privrede zasnovano je na tržišnoj konkurenciji gdje se tržišni konkurenti međusobno takmiče putem cijene, kvaliteta i drugih karakteristika proizvoda i/ili usluga. Paralelno sa razvojem tržišne privrede javila se i potreba za regulisanjem pravila tržišne konkurencije, odnosno za sprečavanjem monopola. S tim u vezi krajem XIX vijeka u SAD-u pojavili su se prvi savremeni propisi koji se

danas smatraju pretečom savremenog prava konkurencije i koji su postali osnov za mnoga druga državna rješenja ovog problema pa čak i na ona na supranacionalnom regionalnom nivou. Pravo konkurencije u Bosni i Hercegovini i zemljama u regionu najvećim dijelom je zasnovano na rješenjima prihvaćenim u pravu Evropske unije, prije svega članovima 81. i 82. Rimskog ugovora, kao i Regulativi o kontroli koncentracija (*European Commission Merger Regulation - ECMR*), te opštim aktima proisteklim iz ovih propisa. S tim u vezi, prvi Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine donesen je 2001. godine i sadržavao je osnovna pravila konkurencije zasnovana na odredbama Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Zakonom iz 2001. godine prvi put je regulisana politika konkurencije kao jedan od značajnijih instrumenata i stubova za stvaranje i jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora odnosno tržišta u Bosni i Hercegovini.

Ovaj zakon je važio četiri godine i 2005. godine donesen je novi zakon iz razloga što prethodni zakon nije pratio praksu i rješenja savremenog evropskog zakonodavstva odnosno pravno naslijeđe Zajednice (*acquis*) iz ove oblasti. Kasnije je i ovaj zakon dva puta mijenjan i dopunjavan.

Pored Zakona o konkurenciji i određeni dijelovi Zakona o trgovini Republike Srpske (Vlada Republike Srpske, 2023) i Zakona o unutarnjoj trgovini Federacije Bosne i Hercegovine (Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, 2023), te Zakona o trgovini Brčko Distrikta (Skupština Brčko Distrikta, 2023) regulišu zaštitu tržišta i zaštitu od nepoštene tržišne utakmice. Osnovno načelo Zakona o trgovini jeste načelo slobodne trgovine koja se treba obavljati pod jednakim uslovima za sve trgovce u skladu sa zakonom, dobrim poslovnim običajima, načelima lojalne konkurencije i trgovačkim pravilima, odnosno uzansama a na način da se ne nanosi šteta drugom trgovcu, kupcu odnosno potrošaču. Uzimajući navedeno u obzir navedeni zakoni o trgovini na nedvosmislen način zabranjuju bilo kakvo ograničavanje nastupanja na tržištu, narušavanje konkurencije, ili stavljanje pojedinih trgovaca ili potrošača u neravnopravan položaj na tržištu.

OPŠTE ODREDNICE O PRAVU KONKURENCIJE

Pravo konkurencije predstavlja jedan od osnovnih segmenata u funkciji uspostave ravnopravne tržišne utakmice između privrednih subjekata. Putem prava konkurencije štite se između ostalog, ne samo pojedinačni privredni nego i javni interesi. Suštinski pravo konkurencije predstavlja granu prava koja se sastoji od pravila koja su usmjerena da zaštite tržišnu utakmicu kao proces i da obezbijede da privredna društva (učesnici na tržištu) koja posluju na slobodnom tržištu ne ograničavaju, narušavaju ili sprečavaju konkurenciju na taj način što bi onemogućavali tržišnim mehanizmima da normalno funkcionišu (Whish & Bailey, 2015). U zavisnosti od autora postoje i mnoge druge uže ili šire definicije. Jedna od njih pravo konkurencije posmatra kao „skup pravnih normi koje uređuju procese proizvodnog i trgovačkog natjecanja, u kome suparnici nastoje boljim sredstvima i metodama proizvesti moderniji, kvalitetniji i jeftiniji proizvod, te ga pod povoljnijim uslovima i boljom reklamom, plasirati ili pribaviti, prodati ili kupiti na dostupnom tržištu“ (Pezo, 2007, str. 606). Obje ove definicije zasnivaju se na osnovnoj ideji prava konkurencije da obezbijedi pravilno i nesmetano funkcionisanje slobodnog tržišta, kao i da zaštiti i unapređuje opšte blagostanje potrošača.

Danas u svijetu postoje dva dominantna sistema prava konkurencije. Jedan od njih je pravo koje je nastalo u Americi donošenjem prvog antimonopolskog zakona

1890. godine (tzv. Šermanov akt - Sherman Antitrust Act), kojim je zabranjeno ograničavanje slobode konkurencije, te stvaranje ili pokušaj stvaranja monopola i Klejtonov zakon (Clayton Act) iz 1913. godine kojim su dalje zabranjene određene zloupotrebe i stvorena prva kontrola koncentracija. Drugi sistem koji je nastao u Evropi vezuje se za Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice 1957. godine (Rimski sporazum) kada su uvedena prva pravila o zaštiti konkurencije. Pravila o zaštiti konkurencije u Evropskoj uniji regulisana su članovima 81. do 89. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, a kasnije su dopunjena dodatnim aktima koje su donijeli organi EU.

Kao država koja teži da uđe u Evropsku uniju, Bosna i Hercegovina je morala da ispuni veliki broj postavljenih uslova, među kojima je i osiguranje slobodne tržišne konkurencije, što je podrazumijevalo i donošenje propisa vezanih za pravo konkurencije. Iz tog razloga pravo konkurencije Bosne i Hercegovine se po konceptu, strukturi, rješenjima, institucijama i značaju

antimonopolske regulative izjednačilo sa dominantnim modelom u uporednom pravu Evropske unije (Trifković, 2006). Odstupanja prava BiH od prava EU u domenu monopolističkog sporazumijevanja bila su neophodna samo tamo gdje su bila uslovljena sistemskim razlikama

između supranacionalnog i nacionalnog prava i bitno drukčijim ekonomskim okolnostima dva subjekta.

U Bosni i Hercegovini, pravo konkurencije je regulisano putem Zakona o konkurenciji Bosne i Hercegovine (Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, 2023), temeljnom pravnom propisu u funkciji promovisanja lojalne konkurencije i takmičenja privrednih subjekata na tržištu, koje se bazira na fer osnovi. U Zakonu o konkurenciji BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 48/05, 76/07 i 80/09) definisana su pravila, mjere i postupci zaštite tržišne konkurencije, te nadležnosti i način rada Konkurencijskog savjeta Bosne i Hercegovine, koji ima ključnu ulogu u prevenciji nastanka, kao i u eliminisanju već nastale neuravnoteženosti na tržištu. U vezi sa navedenim, nedozvoljena ponašanja na tržištu mogu proizilaziti iz:

1. zabranjenih sporazuma;
2. dominantnog položaja;
3. koncentracija.

ZABRANJENI SPORAZUMI

Privredni subjekti, u okvirima poslovnih aktivnosti, a u cilju postizanja što boljih poslovnih rezultata, često sa drugim subjektima zaključuju sporazume o poslovnoj saradnji. Međutim, predmetni sporazumi u određenim situacijama mogu ući u red zabranjenih sporazuma, prema kojim se primjenjuju sankcije iz domena konkurencijskog zakonodavstva. Zabranjeni sporazumi (poznati su i kao monopolski sporazumi) kao nedozvoljeni oblik konkurencijskog djelovanja u pravu konkurencije u Bosni i Hercegovini regulisani su Zakonom o konkurenciji Bosne i Hercegovine, te je istim „regulisano pitanje pojava oblika ovih sporazuma, dopušteni izuzeci, posljedice zabranjenih sporazuma, procedure pokretanja i provođenja postupka, te utvrđivanja postojanja zabranjenih sporazuma kao i sankcije za iste“ (Ćatić, 2019). Član 4. Zakona govori da su zabranjeni sporazumi, ugovori, pojedine odredbe sporazuma ili ugovora, zajednička djelovanja, izričiti i prešutni dogovori privrednih subjekata, kao i odluke i drugi akti privrednih subjekata koji za cilj i posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne

konkurencije na relevantnom tržištu. Relevantno tržište u smislu ovog zakona određeno je kao tržište određenih proizvoda i/ili usluga koji su predmet obavljanja djelatnosti privrednih subjekata na određenom geografskom području (član 3. stav 1.). Iz navedenog je lako zaključiti da nisu zabranjeni svi sporazumi koji su zaključeni između privrednih subjekata (privrednih društava). Dakle, samo u situaciji kada bi zaključeni sporazumi za predmet imali spriječavanje, narušavanje ili ograničavanje fer tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, takve sporazume bi pogodila sankcija ništavosti.

U vezi sa navedenim u zabranjene ubrajamo sporazume koji za predmet imaju:

- direktno ili indirektno utvrđivanje kupovnih i prodajnih cijena ili bilo kojih trgovinskih uslova;
- ograničenje i kontrolu proizvodnje, tržišta, tehničkog razvoja ili ulaganja;
- podjelu na tržištu ili izvora snabdijevanja;
- primjenu različitih uslova za identične transakcije sa drugim privrednim subjektima, dovodeći ih u nepovoljan položaj u odnosu na konkurenciju;
- zaključivanje sporazuma kojim se druga strana uslovljava da prihvati dodatne obaveze koje po svojoj prirodi ili običajima u trgovini nisu u vezi sa predmetom sporazuma.

Svakako da treba naglasiti da prethodno spomenuti sporazumi nisu ujedno i zabranjeni, te po logici stvari ništavni. Naime, zakonodavac je predvidio izuzetke tako da nisu zabranjeni sporazumi koji doprinose unapređenju proizvodnje i distribucije ili doprinose promociji tehničkog i ekonomskog razvoja, pri čemu se potrošačima omogućava pravičan udio koristi koji iz njih proizilazi. U vezi sa pravnom prirodom naprijed navedenih sporazuma, treba naglasiti da su Zakonom o konkurenciji u Bosni i Hercegovini navedeni izuzeci koje može utvrditi Konkurencijski savjet, na način da može određeni sporazum izuzeti (pojedinačna čl. 5 -6 i grupna izuzeća čl. 7), odnosno ako je riječ o sporazumima male vrijednosti (čl. 8.). Sporazumi među privrednim subjektima mogu biti predmet izuzeća pod uslovom da izuzeće ne traje duže od pet godina, uz napomenu da svako pojedinačno izuzeće može sadržavati uslove i zabrane. Pojedinačno izuzeće važi od dana zaključenja sporazuma, a kada sadrži uslove i zabrane važi od dana donošenja, odnosno najkasnije od dana ispunjenja uslova. Sglasno članu 7., Zakona o konkurenciji u Bosni i Hercegovini, Konkurencijski savjet može da usvoji sljedeća grupna izuzeća za sljedeće tipove sporazuma: (1) horizontalne sporazume, a posebno o istraživanju, razvoju i specijalizaciji; (2) vertikalne sporazume, a posebno sporazume o isključivoj distribuciji, selektivnoj distribuciji, isključivoj kupovini i franšizi; (3) sporazume o transferu tehnologije, licenci i know how; (4) sporazume o distribuciji i servisiranju motornih vozila i (5) sporazume o osiguranju. Horizontalni sporazumi su prema pravu konkurencije sporazumi između dvije ili više firmi na istom nivou reprodukcije, tj. firmi koje su direktni konkurenti jedna drugoj. S druge strane, „vertikalni sporazumi uključuju saradnju između preduzeća na različitim nivoima proizvodnog ili distributivnog lanca na tržištu, na primjer, između dobavljača i distributera“ (Stojković, 2017, str. 57). Ovi sporazumi mogu uključivati i ekskluzivne sporazume o distribuciji, ili kupovini, ili sporazume koji se odnose na franšizing.

Na kraju zakonodavac je naglasio da se sporazumom male vrijednosti smatraju svi sporazumi kod kojih je zajedničko tržišno učesće učesnika sporazuma i privrednih subjekata pod njihovom kontrolom na relevantnom tržištu neznatno, izuzev teških ograničenja.

Pod malim vrijednostima u smislu ovog zakona su podrazumijeva se: (1) ako ukupni tržišni udio učesnika sporazuma na relevantnom tržištu ne premašuje 10% u slučaju kada je sporazum zaključen između privrednih subjekata koji su stvarni ili potencijalni konkurenti, odnosno kada djeluju na istom nivou proizvodnje ili trgovine, odnosno ako tržišni udio svake od strana na relevantnom tržištu ne premašuje 15% u slučaju kada je privredni sporazum zaključen između privrednih subjekata koji nisu stvarni ili potencijalni konkurenti, odnosno kada djeluju na različitim nivoima proizvodnje ili trgovine.

ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

Dominantan položaj podrazumijeva status privrednog subjekta koji se, zbog tog položaja (svoje tržišne snage) na tržištu, može ponašati nezavisno u odnosu na druge subjekte (konkurente), ali i druge kupce, potrošače ili dobavljače. Kada je EU u pitanju još prilikom formiranja Evropske ekonomske zajednice, u okviru Rimskog Sporazuma iz 1957. godine donijet je član 86 koji se odnosi na pravo konkurencije na tržištu EU. Saglasno ovom članu na zajedničkom tržištu EU zabranjena je svaka zloupotreba prilikom korišćenja dominantnog položaja od strane jednog ili više preduzeća, čiji postupci mogu uticati na trgovinu između država članica EU. Zloupotreba dominantnog položaja u okviru člana 86 sastoji se od (Vukadinović, 2010):

- neposrednom ili posrednom nametanju neodgovarajuće kupovne ili prodajne cijene ili ostalih uslova razmjene;
- ograničavanju proizvodnje, plasmana ili tehničkog razvoja na štetu potrošača;
- primjenjivanju nejednakih uslova na iste poslove sa različitim partnerima, stavljajući ih na taj način u lošiji konkurentski položaj;
- uslovljavanju zaključivanja ugovora prihvatanjem dodatnih obaveza, koje po svojoj prirodi ili prema trgovačkim objektima nisu u vezi sa predmetom ugovora.

Obično se pri razmatranju zloupotrebe dominantnog položaja prvo uzima u obzir tržišno učešće, a potom i faktori koji su uticali na takvu poziciju kompanije i njenom odnosu prema konkurentima i kupcima. U Bosni i Hercegovini dominantan položaj poslovnog subjekta procjenjuje se prema njegovom udjelu na određenom tržištu. Konkretno, Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine daje pojam dominantnog tržišta vezujući ga za broj subjekata i procentualno učešće kojeg zajedno imaju na tržištu.

Naime, smatra se dominantnim položajem situacija kada određeni privredni subjekt na tržištu roba ili usluga, na relevantnom tržištu, ima udio veći od 40% (član 9. stav 2.). Nadalje, ako dva ili tri poslovna subjekata zajedno, na relevantnom tržištu roba ili usluga, imaju tržišno učešće veće od 60%, takav status se takođe smatra dominantnim položajem (član 9. stav 3.). Na kraju, ako četiri ili pet poslovnih subjekata zajedno na relevantnom tržištu imaju tržišno učešće veće od 80%, uzima se da više subjekata ima dominantan položaj (član 9. stav 4.).

O zloupotrebi dominantnog položaja je riječ u situaciji kada jedan ili više privrednih subjekata (jedno ili više privrednih društava) koristi svoju ekonomsku moć i položaj na tržištu sa ciljem ograničavanja slobode izbora potrošača i dobavljača itd.

Konkretno, do zloupotrebe dominantnog položaja dolazi ako privredni subjekt ili više njih:

- direktno ili indirektno nameće nelojalne kupovne i prodajne cijene ili druge trgovinske uslove kojima se ograničava konkurencija;
- ograničava proizvodnju, tržište ili tehnički razvoj na štetu potrošača;
- primjenjuje različite uslove za istu ili sličnu vrstu poslova sa ostalim stranama, čime su dovedene u nepovoljan i neravnopravan konkurencijski položaj;
- zaključuje sporazume koji imaju za predmet uslovljavanje druge strane da prihvati dodatne obaveze koje po prirodi stvari ne bi prihvatila ili prema trgovinskom običaju nemaju veze sa predmetom sporazuma.

U svojstvu regulatora u pogledu dominantnog položaja veoma bitna je uloga Konkurencijskog savjeta, koji kao organ donosi odluke o:

- utvrđenju dominantnog položaja;
- zabrani takvog ponašanja u budućnosti;
- određenju roka i mjera za otklanjanje štetnih postupanja;
- obavezivanju privrednog subjekta da donese potrebne mjere kako bi se eliminisao nastali dominantan položaj te uspostavila fer konkurencija.

Uzimajući u obzir navedeno jasna je vodeća uloga Konkurencijskog savjeta pri utvrđivanju zloupotrebe dominantnog položaja, prvenstveno iz razloga što se smatra, da ako ovaj savjet na osnovu prezentovanih činjenica ne donese rješenje o zloupotrebi dominantnog položaja, da zaključenim sporazumom između privrednih subjekata nije ni došlo do zloupotrebe dominantnog položaja.

ZABRANJENA KONCENTRACIJA

Na svakom tržištu, kao logičan redoslijed poslovanja privrednih subjekata koji žele da povećaju svoje učešće na istom može doći do koncentracije. Stoga se počesto dešava da mala i srednja preduzeća jačaju i promovišu ekonomski dinamizam te kreiraju lanac vrijednosti jače se povezujući sa velikim kompanijama (Vulić, 2021). Uopšteno, koncentracija predstavlja spajanje, pripajanje ili sticanje kontrole jednog privrednog subjekta nad drugim privrednim subjektom. Ovo se dešava jer poslovna aktivnost u segmentu plasmana i razmjene proizvoda predstavlja jednu od faza procesa društvene reprodukcije, fazu kojom se verifikuje efikasnost i efektivnost ukupnog poslovnog procesa. Efikasnost i efektivnost ukupnog poslovnog procesa zahtijeva od poslovnog sistema da uzme u obzir mogućnost različitih poslovne aktivnosti, ne isključujući koncentraciju jer je osnovna misija svakog poslovnog sistema da uskladi resursne mogućnosti sa tržišnim potrebama (Landika, Uremović, & Sredojević, 2022).

Od brojnih definicija kojima se određuje pojam koncentracije, od kojih nijedna nije opšteprihvaćena navešćemo dvije, jednu uopštenu i jednu kompleksniju. Koncentracija je proces pripajanja i spajanja više poslovnih subjekata sa ciljem sticanja nadzora ili kontrole (Korah, 2002). S druge strane Fišer Šobot pod koncentracijom podrazumijeva „različite oblike trajnog povezivanja učesnika na tržištu na statusnoj i/ili ugovornoj osnovi kojima se stvara pravno i/ili faktičko (ekonomsko) zajedništvo između učesnika koncentracije, pri čemu su učesnici koncentracije prije sprovedene koncentracije bili pravno i ekonomski nezavisni“ (Fišer Šobot, 2017, str. 1654). Operativno gledano, do koncentracije dolazi sticanjem većine akcija ili udjela u osnovnom kapitalu, sticanjem većine prava glasa na skupštini društva, itd. Pored navedenog, koncentracija se može bazirati i na zajedničkom ulaganju na dugoročnoj osnovi dva ili više

privrednih subjekata. Samo sticanje kontrole ostvaruje se putem prava, zaključivanjem sporazuma ili drugim dozvoljenim sredstavima kojima jedan ili više privrednih subjekata, bilo pojedinačno, bilo zajednički, uzimajući u obzir sve pravne i činjenične okolnosti, stiče mogućnost ostvarivanja dominantnog utjecaja nad jednim ili više privrednih subjekata (član 12. Zakona o konkurenciji).

Zakonodavac je jasno naznačio šta se ne smatra koncentracijom u skladu sa Zakonom o konkurenciji u BiH. Tako član 12. stav 3. kaže da se koncentracijom ne smatra slučaj kada bankarske i druge finansijske institucije ili osiguravajuća društva, u svom redovnom poslovanju, privremeno steknu akcije ili udjele s namjerom njihove dalje prodaje i stave ih na prodaju najkasnije u roku do 12 mjeseci, i ako u navedenom roku vlasništvo na te udjele nije upotrebjeno na način da to utiče na konkurentno ponašanje tog pravnog subjekta, odnosno da ne preduzima mjere kojima se narušava, ograničava ili sprečava tržišna konkurencija.

Pored pozitivnih, koncentracije u određenim slučajevima mogu imati i negativne posljedice. Riječ je o zabranjenim koncentracijama koje kao rezultat imaju značajno narušavanje efikasne tržišne konkurencije, na cijelom tržištu Bosne i Hercegovine ili na njenom značajnijem dijelu, a posebno kojima se stvara novi ili jača postojeći dominantni položaj.

U vezi sa navedenim, privredni subjekt koji namjerava izvršiti određeni vid koncentracije (primjera radi, preuzimanje drugog privrednog subjekta) mora takvu namjeru iskazati prijavom prema Konkurencijskom vijeću i to u roku od 15 dana od zaključenja sporazuma, objavljivanja javne ponude akcija ili sticanja kontrole, a prema zakonom definisanim kriterijima i to:

- ako ukupni godišnji prihod učesnika koncentracije ostvaren prodajom roba i/ili usluga na svjetskom tržištu iznosi 100.000.000,00 KM po završnom računu u godini koja je prethodila koncentraciji;
- ako ukupni godišnji prihod svakog od najmanje dva privredna subjekta koncentracije ostvaren prodajom roba i/ili usluga na tržištu Bosne i Hercegovine iznosi 8.000.000,00 KM po završnom računu u godini koja je prethodila koncentraciji, ili ako je njihovo zajedničko učešće na relevantnom tržištu veće od 40%.

Napomene radi, u godišnji prihod se ne uračunava prihod ostvaren međusobnom razmjenom privrednih subjekata koji namjeravaju izvršiti koncentraciju.

Takođe je značajno napomenuti da su privredni subjekti, učesnici koncentracije obavezni podnijeti prijavu koncentracije i to u roku od 15 dana od dana zaključenja sporazuma, objavljivanja javne ponude akcija ili sticanja kontrole, zavisno od toga šta nastupi ranije. Prijava koncentracije može se podnijeti i kada učesnici koncentracije dokažu svoju namjeru za koncentracijom zaključenim načelnim sporazumom, memorandumom o razumijevanju, pismom namjere potpisanim od svih učesnika koncentracije ili javnim objavljivanjem namjere ponudu kupovine.

Po osnovu dostupnih dokumenata Konkurencijski savjet vrši procjenu namjeravane koncentracije. Prilikom procjene namjeravane koncentracije Konkurencijski savjet saglasno članu 17. Zakona analizira efekte koji za posljedicu imaju značajno narušavanje tržišne konkurencije, odnosno da li se takvom koncentracijom stvara ili jača dominantan položaj, a naročito: a) strukturu relevantnog tržišta; b) efekte koncentracije na ostale stvarne i potencijalne konkurente; c) položaj učesnika u konkurenciji,

njihove tržišne udjele, ekonomsku i finansijsku snagu; d) mogućnost i izbor dobavljača i korisnika; e) ekonomske, pravne i druge prepreke ulaska na tržište; f) nivo unutrašnje i međunarodne konkurentnosti učesnika u koncentraciji; g) trendove ponude i potražnje relevantnih roba i/ili usluga; h) trendove tehničkog i ekonomskog razvoja; i) interese potrošača

Na kraju nakon analize svih dostupnih činjenica Konkurencijski savjet donosi rješenje o koncentraciji kojom će se:

- koncentracija smatrati dopuštenom;
- koncentracija smatrati nedopuštenom;
- koncentracija smatrati uslovno dopuštenom.

Istovremeno, Konkurencijski savjet će donijeti mjere za osiguranje slobodne tržišne konkurencije na relevantnom tržištu.

KONKURENCIJSKI SAVJET BOSNE I HERCEGOVINE

Konkurencijski savjet Bosne i Hercegovine predstavlja samostalno i nezavisno tijelo kojem je osnovni zadatak provođenje zaštite tržišne konkurencije. Konkurencijski savjet ima sjedište u Sarajevu, sa kancelarijama u Federaciji BiH, te u Republici Srpskoj. Strukturalno gledano, Konkurencijski savjet broji šest članova. Članovi Konkurencijskog savjeta biraju se iz reda priznatih stručnjaka u odgovarajućoj oblasti i imaju status jednak upravnim sudijama koji je nespojiv s obavljanjem bilo koje direktne ili indirektno, stalne ili povremene funkcije, s izuzetkom akademskih djelatnosti i rada u stručnim i naučnim tijelima. Nadalje, prema članu 22. stav 3. Zakona o konkurenciji BiH, članovi Konkurencijskog savjeta se biraju na način da Savjet ministara Bosne i Hercegovine imenuje tri člana, dva člana imenuje Vlada Federacije BiH, dok jednog člana imenuje Vlada Republike Srpske.

Djelovanje Konkurencijskog savjeta uređeno je Zakonom o konkurenciji Bosne i Hercegovine. S obzirom da je Zakon neka pitanja i pojmove uredio načelno ta pitanja su detaljnije definisana pomoću nekoliko podzakonskih akata: Odluka o utvrđivanju mjerodavnog tržišta; Odluka o utvrđivanju sporazuma male vrijednosti; Odluka o skupnom izuzeću sporazuma između privrednih subjekata koji djeluju na različitim nivoima proizvodnje odnosno distribucije; Odluka o skupnom izuzeću sporazuma između privrednih subjekata koji djeluju na istom nivou proizvodnje odnosno distribucije (horizontalni sporazumi); Odluka o skupnom izuzeću sporazuma o prenosu tehnologije, licenci i know how; Odluka o skupnom izuzeću sporazuma o osiguranju; Odluka o distribuciji i servisiranju motornih vozila; Odluka o proceduri ublažavanja odnosno oslobađanja od kazne (lienency policy); Odluka o utvrđivanju kategorija vladajućeg položaja; Odluka o visini administrativnih taksi u svezi procesnih radnji pred Konkurencijskim vijećem i Odluka o periodičnom plaćanju (<https://bihkonk.visia.ba>).

Konkurencijski savjet ima sljedeći djelokrug nadležnosti (član 25. Zakona o konkurenciji):

- donosi podzakonske akte na osnovu odredbi Zakona o konkurenciji i druge podzakonske akte potrebne za njegovo provođenje;
- propisuje definicije i obračunske metode za određene djelatnosti i to za bankarstvo, osiguranje i slično;
- propisuje i daje tumačenje opštih i posebnih definicija konkurencijskih pojmova, kao i obračunske metode za ključne konkurencijske pojmove;

- odlučuje o zahtjevima za provođenje postupka i vodi postupak;
- donosi upravne akte kojima se okončava postupak pred Konkurencijskim savjetom;
- daje mišljenja i preporuke o bilo kojem aspektu konkurencije, po službenoj dužnosti ili na zahtjev državnog organa, privrednog subjekta ili udruženja;
- donosi interne akte o unutrašnjoj organizaciji Konkurencijskog savjeta, osim Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, koji se donosi uz saglasnost Savjeta ministara Bosne i Hercegovine;
- daje inicijativu za izmjene i dopune Zakona o konkurenciji;
- predlaže savjetu ministara Bosne i Hercegovine odluku o visini iznosa administrativnih taksi u vezi sa procesnim radnjama pred Konkurencijskim savjetom.

Pored navedenih nadležnosti, posebno se ističe uloga Konkurencijskog savjeta u procesu donošenja nacrta i prijedloga zakona iz oblasti koje imaju uticaj na tržišnu konkurenciju, na način da ovaj savjet daje mišljenja o usaglašenosti predmetnih zakona sa Zakonom o konkurenciji BiH. Iz navedenog je vidljiva namjera zakonodavca da istakne ulogu Konkurencijskog savjeta u toku zakonodavne procedure na način da se izvrši prilagođenje propisa kako se istim ne bi dovela u pitanje tržišna konkurencija. Međutim, istovremeno je zakonodavac navedenu ulogu Konkurencijskog savjeta u dobroj mjeri relativizirao činjenicom da se djelokrug Konkurencijskog savjeta zadržava samo na davanju mišljenja, što u skladu sa pravnom nomenklaturom akata i pravne obavezanosti istih ima savjetodavni (konsultativni) karakter.

U proceduralnom smislu, Konkurencijski savjet postupak vodi u skladu sa odredbama Zakona o upravnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj: 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.). Postupak se može pokrenuti na osnovu zahtjeva stranke, gdje je zakonom definisan broj subjekata, odnosno po službenoj dužnosti. Zahtjev za pokretanje postupka pred Konkurencijskim savjetom može pokrenuti svako pravno ili fizičko lice pod uslovom da podnosilac zahtjeva ima pravni ili ekonomski interes, što isti mora i dokazati. Nadalje, zahtjev mogu pokrenuti privredne komore, udruženja poslodavaca i preduzetnika, udruženja potrošača, te organi izvršne vlasti. Zakonodavac je takođe omogućio da Konkurencijski savjet može i sam po službenoj dužnosti pokrenuti postupak pod uslovom da postoji osnovana sumnja da se značajno spriječava, ograničava ili narušava tržišna konkurencija.

Po zaprimanju zahtjeva za pokretanje postupka, Konkurencijski savjet mora odlučiti u roku od 30 dana od dana prijema urednog zahtjeva. Ako Konkurencijski savjet odluči da pokrene postupak, dostavlja zahtjev suprotnoj strani, provodi postupak prikupljanja podataka, održava usmenu raspravu, donosi privremenu mjeru (opciono), te u konačnici donosi rješenje da li postoji povreda zakona ili ne. Konkurencijsko savjet, u svrhu ocjene datog slučaja, može se koristiti sudskom praksom Evropskog suda pravde i odlukama Evropske komisije.

U članu 41. ZK BiH definisani su različiti rokovi za provođenje postupka i donošenje konačnog rješenja od strane Konkurencijskog savjeta od dana donošenja zaključka o pokretanju postupka i to:

- u slučaju postojanja zabranjenih sporazuma u roku od šest mjeseci;
- u slučaju utvrđenja pojedinačnih izuzeća u roku od tri mjeseca;

- u slučaju utvrđenja zloupotrebe dominantnog položaja u roku od četiri mjeseca;
- u slučaju utvrđenja ocjene koncentracije u roku od tri mjeseca.

Odluke Konkurencijskog savjeta su konačne, te se dostavljaju stranama u postupku i objavljuju se u službenim glasilima u Bosni i Hercegovini i to: Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, Službenim novinama Federacije BiH, Službenom glasniku Republike Srpske, te u Službenom glasniku Brčko distrikta BiH. S obzirom da su odluke Konkurencijskog savjeta konačne zakonodavac je omogućio da strana koja je nezadovoljna odlukom Konkurencijskog savjeta može zatražiti sudsko preispitivanje upravnih akata Konkurencijskog savjeta i to na način da pokrene upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine i to u prekulzivnom roku od 30 dana od dana prijema odluke, odnosno od dana objavljivanja odluke.

Kako bi se privredni subjekti privoljeli da poštuju odredbe Zakona o konkurenciji Bosne i Hercegovine, zakonom su definisane i kaznene odredbe za subjekte koji krše odredbe zakona. Tako će se, primjera radi, prema članu 48. ZK BiH novčanom kaznom u iznosu najviše od 10% vrijednosti ukupnog godišnjeg prihoda privrednog subjekta iz godine koja je prethodila godini kada je nastupila povreda zakona, kazniti privredni subjekt ili lice ako: sklopi zabranjeni sporazum ili učestvuje u sporazumu kojim je narušena, ograničena ili spriječena tržišna konkurencija; zloupotrijebi dominantni položaj; učestvuje u provođenju zabranjene koncentracije; ne postupi po odlukama Konkurencijskog savjeta (konkretno prema odlukama Konkurencijskog savjeta iz člana 42. ZK BiH); provede koncentraciju bez prethodnog rješenja o koncentraciji. U vezi sa kaznama, Zakon o konkurenciji BiH daje ovlaštenje Konkurencijskom savjetu da sankcioniše i odgovorna lica u privrednim subjektima koja izvrše predmetne povrede i to u rasponu od 5.000 KM do 15.000,00 KM. Pored navedenih kazni, postoji mogućnost sankcionisanja ne samo privrednih subjekata, već i lica koja nisu subjekti u postupku.

S obzirom da osnovni cilj Zakona o konkurenciji nije sankcionisanje privrednih subjekata, već uspostavljanje tržišne utakmice bazirane na fer osnovama, postoji mogućnost da Konkurencijski savjet ublaži izrečene kazne, ako privredni subjekt dobrovoljno osigura dokaze i ako u momentu predaje dokaza prestane sa zabranjenim djelovanjem.

ZAKLJUČAK

Prvi Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine donesen je 2001. godine i sadržavao je osnovna pravila konkurencije zasnovana na odredbama Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Zakonom iz 2001. godine prvi put je u BiH regulisana politika konkurencije kao jedan od značajnijih instrumenata i stubova za stvaranje i jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora odnosno tržišta. Godine 2005. donesen je novi zakon koji je uobzirio praksu i rješenja savremenog evropskog zakonodavstva odnosno pravno naslijeđe Zajednice.

Osnovni cilj Zakona o konkurenciji u Bosni i Hercegovini nije sankcionisanje privrednih subjekata, već uspostavljanje tržišne utakmice bazirane na ravnopravnim osnovama.

Zakonom o konkurenciji ustanovljen je Konkurencijski savjet Bosne i Hercegovine, koji ima ključnu ulogu u prevenciji nastanka, kao i u eliminisanju već nastala-

le neuravnoteženosti na tržištu. Izvori najčešćih neuravnoteženosti na tržištu BiH su zabranjeni sporazumi, zloupotreba dominantnog položaja i zabranjena koncentracija.

O zloupotrebi dominantnog položaja je riječ u situaciji kada jedan ili više privrednih subjekata (jedno ili više privrednih društava) koristi svoju ekonomsku moć i položaj na tržištu sa ciljem ograničavanja slobode izbora potrošača i dobavljača itd. U Bosni i Hercegovini dominantan položaj poslovnog subjekta procjenjuje se prema njegovom udjelu na određenom tržištu. Konkretno, Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine daje pojam dominantnog tržišta vezujući ga za broj subjekata i procentualno učešće kojeg zajedno imaju na tržištu.

Prilikom procjene namjeravane koncentracije Konkurencijski savjet analizira efekte koji za posljedicu imaju značajno narušavanje tržišne konkurencije, odnosno da li se takvom koncentracijom stvara ili jača dominantan položaj i po osnovu te analize donosi odluku.

LITERATURA

- Ćatić, Š. (2019). Pravni izvori zabranjenih sporazuma kao nedozvoljenog oblika konkurencijskog djelovanja u pravu konkurencije na nivou EU i na nivou BiH. *Anali Pravnog fakulteta br. 23 / 2019*, 289-310.
- Fišer Šobot, S. (2017). Materijalnopравни test za ocenu koncentracija u pravu Evropske unije – test značajnog ograničavanja konkurencije. *Pravna tradicija i novi pravni izazovi* (str. 1651-1668). Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine*. (21. 03 2023). Preuzeto od <https://bihkonk.visia.ba>: <https://bihkonk.visia.ba/category/zakon-o-konkurenciji/>
- Korah, V. (2002). *EC Competition Law and Practic*. Oxford – Portland Oregon: Hart Publishing.
- Landika, M., Uremović, N., & Sredojević, V. (2022). Prognoštičko modeliranje upravljačkih smjernica kao temelj međunarodnog pozicioniranja - izazovi za BiH. *Economy and Market Communication Review Godina/Vol. XII, Br./No. I*, 176-185.
- Pezo, V. i. (2007). *Pravni leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Skupština Brčko Distrikta*. (12. 01 2023). Preuzeto od www.skupstinabd.ba: <https://skupstinabd.ba/3-zakon/ba/Zakon%20o%20trgovini/000%2040-04%20Zakon%20o%20trgovini.pdf>
- Službeni glasnik BiH. (broj: 48/05, 76/07 i 80/09). *Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine*. Sarajevo.
- Službeni glasnik Bosne i Hercegovine. (broj: 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.). *Zakon o upravnom postupku Bosne i Hercegovine*. Sarajevo.
- Stojković, M. (2017). *Pravo konkurencije u sudskoj praksi Evropske unije, doktorska disertacija*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
- Trifković, M. (2006). Određivanje monopolističkih sporazuma u pravima Bosne i Hercegovine i Evropske Unije. *Pregled - časopis za društvena kretanja XLVII/2006 br.4*, 63-91.
- Vlada Federacije Bosne i Hercegovine*. (20. 02 2023). Preuzeto od www.fbihvlada.gov.ba: <https://fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2010/zakoni/27hrv.html>
- Vlada Republike Srpske*. (20. 03 2023). Preuzeto od www.vladars.net: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MTT/PPP/Documents/Zakon%20o%20trgovini.pdf>
- Vukadinović, R. (2010). *Uvod u institucije i pravo EU*. Kragujevac: Udruženje za evropsko pravo.
- Vulić, S. (2021). Mala i srednja preduzeća i ekonomski rast. *Economy and Market Communication Review, Godina/Vol. XI Br./No. II*, 436-445.
- Whish, R., & Bailey, D. (2015). *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press.

LEGAL STATUS OF COMPETITION RIGHTS IN THE LEGAL ORDER OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Albin Muslić

Associate Professor, University of Bihać, Faculty of Law, Bihać; albin.muslic@unbi.ba; ORCID ID: 0009-0009-1726-0742

Stevo Škrbić

Doctor of Law, Agency for the Development of Higher Education and Quality Assurance of Bosnia and Herzegovina; stevo.skrbic@hea.gov.ba; ORCID ID: 0009-0001-9094-7593

Summary: *The functioning of any market economy is based on market competition where market competitors compete with each other through price, quality and other characteristics of products and/or services. Parallel to the development of the market economy, there was a need to regulate the rules of market competition, that is, to prevent monopolies. Competition law represents one of the basic segments in the function of establishing equal market competition between economic entities. Essential competition law is a branch of law that consists of rules aimed at protecting market competition as a process and ensuring that companies (market participants) operating in the free market do not limit, distort or prevent competition in ways that would prevent market mechanisms from to function normally. As a country that aspires to join the European Union, Bosnia and Herzegovina has fulfilled a number of set European conditions, among which is ensuring free market competition, which also implies the adoption of regulations related to competition law. Competition law in Bosnia and Herzegovina is regulated by the Law on Competition of Bosnia and Herzegovina, which is a fundamental legal regulation in the function of promoting fair competition and competition of business entities on the market, which is based on a fair basis. The Competition Law of Bosnia and Herzegovina defines the rules, measures and procedures for the protection of market competition, as well as the competences and working methods of the Competition Council of Bosnia and Herzegovina, which has a key role in the prevention of occurrence, as well as in the elimination of imbalances in the market. The aim of this paper is to shed light on the legal status of competition law in the legal order of Bosnia and Herzegovina and to point out the problems of illegal behavior on the market that can arise from: prohibited agreements, dominant position and prohibited concentration, which are the sources of the most common disturbances in the BiH market. Prohibited agreements are agreements, contracts, certain provisions of agreements or contracts, joint actions, express and tacit agreements of economic entities, as well as decisions and other acts of economic entities whose aim and effect are to prevent, limit or distort market competition on the relevant market. The acquisition of control on the BiH market is achieved in several ways: by law, by concluding an agreement or by other means by which one or more economic entities, either individually or jointly, taking into account all legal and factual circumstances, acquires the possibility of exercising dominant influence over one or more of business entities, Finally, the prohibited concentration is most often achieved by acquiring the majority of shares or shares in the basic capital, acquiring the majority of voting rights at the company's assembly, etc. In addition to the above, concentration can also be based on joint investment on a long-*

term basis between two or more economic entities. Apart from a short introduction, the paper consists of five parts. In the first, general guidelines on competition law are given, in the second the emphasis is placed on prohibited agreements, and in the third on the abuse of a dominant position. The fourth unit refers to prohibited concentration on the market, and the fifth to the role of the Competition Council.

Keywords: *Competition Law, prohibited agreements, dominant position, concentration, monopoly.*

JEL classification: *K12, K29.*

